

Marko
Hudnik

Julijan O.

Pogovor se je nadaljeval ob ledeni kavi. Te pa ni pripravila Špela: *izdelati* jo je moral Alfonz, »iz principa« in »za kazen, ker zmerom govori tako grde stvari.«

Bila je dobra, po svoje nič slabša od krompirja z grahom in jajci na oko, — zbudjala pa je čisto drugačna občutja. Odnášala te je drugam, v druge sfere. Julijanu je bilo, ko da mu bo vso kri potegnili nekam v tilnik, ko je tajal prvo kepico

sladoleda na mehkem nebu, hkrati pa mu je zgostilo življenjsko moč. Samo katera izmed dveh sil, ki sestavljajo *tao*, je bila to, jang ali jin? Če bi bil zdaj tu Sveti goslač, bi Julijan imel koga vprašati. No, vseeno ga je vprašal, v mislih in na daljavo. Zdelo se je, da glas, ki bi utegnil biti glas Svetega goslača — saj je imel Julijan pri tem v mislih njegovo bledo podobo — odgovarja, čisto potihem: »jang«.

Molčali so. Kako dobro de, če si na obisku lahko tako sproščen, tako prijetno raztresen, si je mislil Julijan. Odpravil se je po sledi nejasne misli; ko jo je za prvo mračno možgansko vijugo dohitel, jo je pri priči prepoznal: bila je spomin, spomin na to, da je pred kakšno uro, ko se je odpravljal sem, gojil neprimerne in skorajda perverzne sume, da ga je Jelovšek povabil z nekakšnimi skritimi nameni: da bi ga izzival s Špelinim seksepilom. To pa sploh ni bilo tisto, česar bi se bil moral spomniti; bilo je nekaj kasnejšega, bližjega. Zaskrbelo se mu je; dražilo ga je to, da je Jelovšek meni nič tebi nič pozabil na svoj drugi odgovor: na glavni in dokončni odgovor na vprašanje, zakaj se spričo mož v sinje modrih uniformah tako nelagodno počutimo.

Pri tem pa je seveda pozabil na pregovor o počasnosti božjih (v tem primeru Jelovškovih) mlinov.

Čas za ta odgovor je bil že blizu, prej pa je moral Julijan zvedeti še nekaj postranskega. Ko je Špela odnesla krožnike v pomivalno korito in se za hip oddaljila (šla je po vročo vodo v kopalnico, ker Jelovškovi v kuhinji nimajo bojlerja), je Alfonz na hitro pripomnil, da je dopoldne videl Svetlano: nekaj *sta* nakupovala pri zlatarju, — rekel je *sta*, ne da bi bil to

dvojino podrobno razložil, zraven pa je pozorno gledal Julijana, ali bo razumel, kam meri ta »sta«.

Julijan ni razumel. Do Špeline vrnitve je še prav malo manjkalo, zdelo se mi je, je rekel Alfonz, da je bil z njo mlad moški, visok in suh, oblečen v evropsko obleko, vendar bi mu vsekakor bolje pristajal burnus. Nekakšen ultralevičarski tip »iz tistih krajev in tako naprej.«

To megleno okrajšavo je po vsem videzu povzročila Špelina nagla vrnitev.

Dolžan pa sem ti seveda še pravi odgovor na vprašanje o kifeljcih, je rekel tovariš Jelovšek. Pri tem ni prav nič spremenil tona, zdelo se je, da nadaljuje misel, ki jo je bil pravkar pretrgal s kratico in tako naprej.

Človek je po naravi iskreno bitje, bitje, ki teži k popolni iskrenosti, skladnosti s samim seboj, je rekel. Če ne maramo policistov, je to zato, ker...

Vidiš, je še rekel in prijel Julijana za zapestje: Vidiš, po mojem je stvar taka, da vsak, predvsem pa vsak lojalen državljan, čuti potrebo po tem, — da bi imel proste roke. Proste roke, to je vedel že Dostojevski (samo on se je bolj izbrano izražal.) Vsak med nami bi si rad pridržal možnost — in ta možnost se pri večini skoraj nikoli ne sprevrže v kaj zaresnega — potrebno je le, da imaš občutek...

O kakšni možnosti govoriš, ga je opomnil Julijan.

O možnosti, da bi storil zločin, je mahoma postal ves določen tovariš Jelovšek. Hvala, da si me opomnil. To je tisto, kar sem ti hotel reči: Vsem nam je krvavo potrebno, da imamo občutek. Občutek, da lahko prestopimo meje zakona. Pa saj ga ne bova, ti in jaz, kajne?

Še vedno ga je kar malce grobo držal za zapestje.

Pri tem pa se ne bi radi počutili hinavske pred možmi v sinje modrih uniformah! Samo poglej, kdo je zares sproščen in familiaren do policistov: notorični kriminalci, tisti, ki so že pokazali svojo pravo čud, zato jim je vseeno. Samo v pogrošnih kriminalkah se zločinci bojijo kifeljcev. V resnici se jih bojimo samo mi, ki najbrž do smrti ne bomo nikoli — skoraj nikoli — skočili čez plot postave. Nelagodnost pa izvira od tod, ker bi moral pravzaprav vsak med nami ob priliki stopiti na policijsko postajo in povedati, kakšne misli in želje ga občasno obhajajo... pa tega nikoli ne storimo.

Kakšne misli in želje, ga je spet opomnil Julijan.

Kaj vem kakšne: saj v tem je bistvo problema, da se pri večini te misli sploh nikoli jasno ne izkristalizirajo. Priznamo si samo tiste zares nevarne in prepovedane misli, za katere menimo, da jih gojijo vsi. Si recimo priznaš, da bi rad kaj sunil v samopostrežni, če te zares nihče ne bi videl?

Tu je Jelovškov primež malo popustil, Julijan je to izkoristil in se mu izvil.

Meni se zdijo bolj zanimivi seksualni prestopki, je rekel, reči hočem, zabavno je premišljevati o takih prestopkih. Tisto, kar se mi zdi zares dražljivo, to že ni želja po majhnih prestopkih, ampak nekaj, kar prelamlja

tabu. Zares prave in hude reči kot umor in incest, pa ne v Sadovi knjigi, ampak zares.

Tu se je začel tovariš Jelovšek prešerno smejati. Pozabljaš, da je dandanašnji lastnina največji tabu. No, včasih se zdi, da je še večji tabu biti iskreno prevzet od kakšne stvari, od kakšnega čustva: to je danes tabu.

Potem umor in incest danes nista več tabuja, je vprašal Julijan, — ko da je zares pričakoval, da bo dobil od Jelovška pristojno izjavo o tem vprašanju.

Tovariš Jelovšek pa je bil zdaj v sodbi zadržan. Ne vem, ali sta ali ne, je rekel. Zdi se mi, da kot tabuja zgubljata svojo moč. Te reči nas sploh ne zanimajo več posebno. Ne prizadevajo nas dovolj, pa če jih počnemo ali ne, če jih gledamo ali ne — recimo na televiziji. Moralo bi biti nekaj takega, da bi nas zares presunilo.

Julijanu je bilo zares prijetno: prepričan je bil, da Jelovšek ne pričakuje kakšne posebne izjave, zato je molčal in misli so se mu spet začele izgubljati.

Jelovškova žena je držala glavo malce postrani in se s kazalcem nalahno gladila po ustih, ko da si po malem dopoveduje, da mora molčati. Zdaj pa je le izrekla pripombo, v kateri je opozorila možka, da so tu še drugi prestopki: na primer homoseksualnost in razni podobni odkloni: vse to naj bi veljalo za nekaj nedolžnega, zraven pa je še vedno velik in strašen tabu . . . v vsem tem sploh ni več nobenih meril, enkrat se ti zdi tako, drugič čisto drugače.

Kaj pa tebe to prizadeva, je malce surovo (kot zna samo on) pripomnil tovariš Jelovšek.

Kaj veš, mogoče sem prizadeta pri stvari. Mogoče čutim kakšno skrivno nagnjenje, recimo do lepih in bistrih deklet, ampak mislim zares lepih in zares bistrih. Vprašanje je, ali bi se najina okusa v tem primeru ujemala.

Zdelo se je, ko da smo govorili o kakšnem takem primeru, čeprav se to v resnici sploh ni zgodilo. Očitno je Jelovškova žena vnašala v pogovor nekaj, o čemer je morda pravkar intenzivno premišljevala.

Strupenost, ki je vela iz njenih zadnjih besed, je bila neoprijemljiva, lahko pa si jo prav razločno čutil. Julijana to ne bi smelo motiti; zakonca spričo njega ne bosta postala zoprna, pa čeprav bi se spustila v inscenirani, nezaresni, stilizirani prepir. Počutil pa se je, kakor bi ga bil kdo zasačil. Tudi sam je zadnje čase pogosto premišljeval o homoerotiki in je s tem kompleksom hotel prav obračunati v enem izmed naslednjih poglavij. Dobil je občutek, da se Jelovškova žena prav netaktno meša v njegov roman. Mogoče je že sama omemba te besede (homoseksualnost) povzročila, da si je zaželel biti malce zloben, pa čeprav bi si bil na prste zračunal, da špelini namigi ne merijo vanj; Špela je vendar hotela reči le to, da bi morda lahko (Alfonzu na ljubo) navezala homoerotične stike z dekletom, ki bi bilo tudi njemu všeč . . . samo, žal, bi nujno nastale težave pri izboru

objekta . . . Če naj ne bi bilo težav, bi morala imeti Špela podobno slab okus, kot ga ima njen soprog.

Svetlanino ime je bilo torej nekje v zraku, Julijan pa je bil tisti, ki ga je v tem tako neprimernem trenutku na glas izgovoril.

Zakaj si prejle v zvezi z vprašanjem o policiji omenil Svetlano, je zamišljeno in na videz raztreseno rekel Jelovšku. Res je, rekel si, da si jo videl pri zlatarju; je bilo to mogoče v zvezi s podzavestnimi zločinskimi nagibi — o tem si govoril malo kasneje?

Ne vem, ali govorita o Svetlani, ki jo poznam tudi jaz, se je takoj oglasila gospa Jelovšek. Punca se mi ne zdi posebno simpatična, ne zdi se mi pa prav, da jo kar tako nečesa dolžita.

Saj je nisem ničesar dolžil, je razdraženo odvrnil Jelovšek. Obnašal se je, ko da je težav kriva samo njegova soproga — niti s pogledom ni pokazal, da se jezi na Julijana, ki ga je potlačil v to kašo.

Julijanu seveda ni ušel nevaren prizvok v Špelinem glasu, poskusil je za silo popraviti, kar se je dalo. Zdelo se mu je, da je zdaj najbolje, če se dela, da ni ničesar opazil.

Kaj bi táko, pogumno novolevičarsko dekle iskalo pri zlatarju, je nadaljeval, če ne priložnosti za rop? Recimo, da je pripadnica podtalne organizacije, take organizacije pa potrebujejo finance — pa čeprav dobivajo sredstva v glavnem iz tujine. Posebno, če pomislimo, da ta skupina sploh ne deluje na naših tleh, sem so se samo zatekli, ker jih tu ne bo nihče iskal. Seveda, v tem primeru bi se potuhnili in bi bili zares pridni. Pa vendar, tu bi lahko obiskovali zlatarne samo za trening, ne da bi mislili kaj zares izvesti, znano je, da je treba taka dejanja študijsko pripraviti?

Julijan se nikoli ni tako bedasto zapletel, očitno je bilo, da se hlini. Jelovškova žena ga je po strani posmehljivo pogledala, celo njej se je zdelo zabavno, da tako uravnovešen človek klati take neslanosti.

Mogoče pa jim sploh ne gre za sredstva, je nadaljeval Julijan, mogoče sodi to k njihovim pravilom igre: da se je treba vedno in povsod izkazovati pred samim seboj, se izpostavljati, hoditi po robu prepada, kazati, da se ne bojiš lastninskih tabujev?

Gospa Jelovšek je ob tem kar zažarela — kakor od notranjega ognja, rekla pa ni ničesar. Njen soprog je razsodno posreboval.

Moral si se znebiti tega bremena, je nekam skrivnostno rekel Julijanu. Prav imaš, taki pogrošni prijemi ne sodijo v tvoj roman, takih idej se je bolje znebiti kar v zasebnem pogovoru. Vem, vem, vse to se je nabralo v tebi, ko so ti možgani mrzlično producirali na tisoče različic, na tisoče možnih nadaljevanj; poznam to! Vseeno pa bi bil lahko toliko prijazen, da bi naju opozoril, kdaj govoriš o svojem romanu. Špela verjetno ne ve, da je to, kar si prejle napletel, samo stranski produkt romanopisja.

Pri tem se je nekam kislo nasmehnil. Kislo, in vendar očarljivo: način, kako zna izžarevati svojo osebnost, je pri njem drugačen in poseben. Videlo se mu je, da čuti globoko zadoščenje, ker tako mojstrsko obvladuje situacijo — vsaj za zdaj.

Julijan je iskal pot za časten umik. Kje neki, je rekel. Prav nič ne fabuliram, iščem le razlago. Ne morem si misliti, kaj naj bi iskala Svetlana v taki drobnoburžujski — ali morda mehkoburžujski ustanovi, kot je zlatarna?

Ah, iskala je prstan, je ves truden in naveličan rekel tovariš Jelovšek. Ni imela bombe v žepu, ali pa, kakor se vzame. Njena bomba je v tem, da se bo zdajle poročila, ženina je peljala s sabo. Seveda, lahko bi bila šla v kakšno ljubljansko zlatarno, ampak to, gledano z njenega stališča, ne bi imelo pravega učinka. Saj sem vendar povedal, je dodal, zdaj že čisto izmučen.

Meni nisi ničesar pravil, je pripomnila gospa Jelovšek.

Rekel sem, da ne vem, jo je zavrnil mož; zdelo se mi je, da sem omenil . . . Po vsem videzu sta kupovala poročna prstana.

Tu nekje se je pogovor pretrgal. Kriva je bila višja sila, Jelovškova najmlajša se je vrnila s predmaturitetnega slavlja.

Julijanu je bilo žal, da je spričo Jelovškove žene načel tako vročo temo, temo, ki jo bosta potem na samem gotovo še bolj temeljito premlela. Vendar, ali ni utemeljena tudi taka domneva: mogoče pa mu je samomučiteljski Alfonz za to celo hvaležen. Bi se mož drugače sploh ukvarjal s Svetlano, — če mu ne bi bilo do tega, da pomnoži svoje lastne duševne muke? Samo taki ljudje (duševni masohisti) so se namreč (po Julijanovem trenutnem razsodku) lahko ukvarjali s Svetlano.

S *Stalinovo hčerko*, kot jo je včasih iz konspirativnih razlogov imenoval v dnevniških zapiskih.

SVETLANA — zunanji videz, karakteristika

Julijan si je nekoč v knjižnici sposodil knjigo himničnih dram; avtor te knjige se je imenoval Ivan Mrak. Včasih je poklepetal s postarnim dekletom, ki je vodilo evidenco o izposojenih knjigah, tokrat mu je prišlo na misel vprašanje: Ali lahko ugotovite, kdo razen mene je že imel v rokah to knjigo?

Izkazalo se je, da knjige ni bral nihče drug kot — Ivan Mrak. Knjižničarka, ki spočetka ni bila nič kaj navdušena nad tem, da bi zaradi nekakšnih Julijanovih muh prekršila poklicno molčečnost, je kasneje spričo Julijanove resnosti vendarle popustila, ni mogla verjeti svojim očem — in vendar je bilo res. Na bralčevem listu je pisalo Ivan Mrak, strojni tehnik. Ime je bilo očitno isto kot ime avtorja dram, drugi podatki pa se kajpak niso ujemali. Med drugim je bil Mrak-bralec pol stoletja mlajši od Mrakapisatelja.

Ta izmišljena anekdota je rabila Julijanu kot izgovor, da se je (v knjižnici) pobljže seznanil s Svetlano — dotlej jo je poznal le na videz kot sošolko Jelovškove Jasne. Poslušajte, ji je rekel, vi se očitno pišete tako kot pisatelj in dramatik, ki je napisal *Gorje zmagovalcev*. Jaz se pišem Podbevšek, enako kot tisti stari avantgardist, ki je napisal knjigo *Človek z bombami*. Zabavno, kajne?

Še bolj zabavno je bilo potem, ko se je izkazalo, da je Svetlana sestra Mraka-bralca. (Izkazalo se je tudi, da v resnici ni samo bralec; verjetno ga je — enako kot Julijana — dražilo to bedastvo naključje z imenom, saj si je bil že kot otrok zamislil, da bo *njegovo* ime nekoč zapisano v literarnih zgodovinah — ne pa ime nekega dramatika, o katerem takrat še ni ničesar vedel.) Ena izmed glavnih pogovornih figur, ki jih je Julijan uporabljal v prvih tednih poznanstva z dekletom, je bilo vprašanje: Kako pa kaj Ivan Mrak, pri čemer si je Julijan domišljjal, da jo je spravil v zadrego: o zdravju katerega Ivana Mraka jo ta hip sprašuje? Medtem se je namreč Svetlana v Ljubljani v nekem literarnem salonu seznanila tudi z Mrakom-dramatikom.

In vendar je s tem vprašanjem nikoli ni spravil v zadrego, saj ga zaradi naglušnosti ni dobro razumela, delno pa tudi zato ne, ker se ni znala prav prilagoditi Julijanovemu načinu izražanja. Njegov humorni slog ji je bil tuj. In vendar sta se tako dobro razumela! Julijana začetno nerazumevanje sploh ni motilo. Opazil je, da prav zato njun odnos vseskozi ostaja na ravni prvih duševnih otipavanj.

Predeu je Jasna odšla na izpite, je Julijan za to osebo uporabljal kriptonim: Stalinova hči.

Za vtis, ki ga ustvarja Svetlanina zunanost, je značilen obris glave: spominja na fotografije mlade Jacqueline Kennedy-Onassis. Le da deluje Kennedijevka za Julijanov občutek rahlo kičasto. Pri Svetlani ni tistih Jacquelininih rahlih smehljajčkov niti sledov, ki jih taki smehljajčki puščajo za sabo.

Drži pa, da so ličnice pri obeh enako izrazite, pogled enako rjav, obrvi na podoben način — zelo trdno — zarisane.

Svetlana je suha kot trlica. V letih 1977—1978 še vedno hujša, ne da bi se ji bilo treba ubadati z dieto. Oblači se izvirno, čeprav ima bolj malo pod palcem. Lahko se oblači tudi kot moški (na primer kot Charles Chaplin), in vendar ni podobna fantu. Nima še četrto stoletja za sabo: od sošolke Jasne Jelovšek je slabo leto starejša. Po lastnih izjavah ima že kar precej sivih las.

Potreben bi bil natančen (zelo podroben) opis njene toalete. Kako v vsaki obleki drugače (in vendar v osnovi enako) učinkujejo njeni shujšani joški, koščena ramena. Ne da bi pri tem zbujala pokroviteljska ali *smilečna* čustva! Prej nekakšen podtalen strah, kakor ob srečanju s sestradano volkuljo, vendar ta primerjava ni posebno posrečena. Gre za volkuljo, ki bi se ti nemara pustila prijati. Julijan ima občutek, da bi ga ta ali drugi del njenega telesa ob dotiku presenetil z nepričakovano čvrstino in voljnostjo. Ve, da do take izkušnje nikoli ne bo prišlo. Tudi če bi se je kdaj zares dotaknil, mu vznemirjenost ne bi dopustila, da bi mogel trezno presoјati.

Rada poudarja svoj proletarski izvor, ne sicer čisto naravnost, pač pa z načinom izražanja (s šihatarskimi rekli), z držo, z gibi. In seveda z odklonilnimi sodbami o vsem gospodskem in zatiralskem. Vendar si s tem ne ustvarja koristi (kar bi pa nekoliko držalo za brata, ki ima podoben slog.)

Brat, strojni tehnik (pravzaprav brat potopisec), ji je v vsem podoben, nima pa temnih oči. Svetlana nima volčjega pogleda kot on.

Študira politologijo in bi utegnila kdaj imeti težave zaradi ultralevih nazorov. In vendar jih nima (takih težav). Zna biti v danem trenutku popustljiva ali celo poniglava? To si nekdo, ki ima z njo stike na taki ravni kot Julijan, težko zamišlja. Zdi se, da ni zmožna popustiti niti za las, če bi ji kdo dokazal, da njeno mišljenje ni koherentno. Ne zanese se do konca na logiko, zanese pa se na svoj nezmožni razredni instinkt.

— — —

NEUPORABLJENA SKICA: Julijan je opazil, da je Jelovškova žena med večerjo ves čas zmajevala z glavo, ko da nekomu (ali nečemu) odkimava. Ta gib je ocenil kot gib začudenja: gospa po njegovem preprosto ni mogla verjeti, da ima lahko krompirček tako popoln okus.

— — —

POPRAVEK: potem, ko je zapisal oziroma prepisal »neuporabljeno skico«, se je Julijan domislil nečega drugega. Tovariš Jelovšek mu je nekoč govoril o Špelinem odkimavanju, Jelovšek je prepričan, da je v njegovi ženi stalno navzoča potreba po zanikovanju, po odklanjanju vsega, kar se postavlja prednjo. To bi seveda povsem vrglo prejšnjo podmeno. Ne glede na to pa je Julijan slejkoprej prepričan, da je Špela v bistvu pristna epikurejka.

— — —

STRAH, da pri opisu večerje nekaj ne klapa: Julijan začenja dvomiti o vsem, kar je zadnje čase zapisal, posebno pa o poglavju, v katerem opisuje svoj obisk pri Jelovškovih. Čez dan je nekaj časa spal, ko se je dokončno zbudil, je moral dolgo časa misliti na bronaste pse pred tivolskim gradom, na tiste brez jezikov. In na legendo, že tisočkrat prežvečeno in vendar neznansko, o tem, da je kipar, ko se je zavedal, kako ga je polomil s tistimi psi, napravil samomor. Mogoče vse to sploh ni res, mogoče si je kipar zamisli pse, ki pač ne molijo jezikov, ker jim preprosto ni vroče? In je legenda nastala tako, da je neznani šaljivec, ki se je hotel postaviti pred pijano družbico s svojo domiselnostjo, bleknil nekaj takega: poglej, ti psi pa nimajo jezikov, čeprav bi jim morali viseti ven! Ta kipar ga je pošteno posral, če bi bil jaz na njegovem mestu, bi se pri priči obesil! In tako naj bi nastala legenda o kiparjevem samomoru. Julijan, ki je o tem premišljeval v raznih obdobjih življenja, je zgodbo tako rekoč nehote začel obravnavati kot resnično. In vedno ga je čudno prevzela. Je mar usoda tega kiparja njegova lastna usoda — usoda nekoga, ki bo izdelal »pse brez jezika«? Nikoli se ni potrudil, da bi se kje poučil, kako je bilo v resnici s pasjimi kipi, z jeziki in s človekom, ki je pozabil nanje. Zanimivo, nikoli se mu ni zdelo pretirano, da se je kipar zaradi takega spodrsllaja

odločil za beg v Hades. To se je skrivalo v zgodbi kot taki, zgodbo je treba vzeti v zakup z duhom te zgodbe, ta pa veleva, da se ljudje zavoljo takih pomot ubijajo!

— — —

VSEM TEM ZAGATAM bi se bil Julijan prav lepo lahko izognil, če bi se končno znal odreči zahtevi, da mora roman odsevati resničnost. Če je ne odseva — komu potem mar jeziki, ki jih ni? Julijanu pa se zdi, da bi hkrati z zahtevo po prikazovanju resničnosti vrgel čez krov »vse«. Vse: to pomeni predvsem: vsako veselje do pisanja.

— — —

KAJ se je zgodilo pri Jelovškovih takega, da je pozabil opisati? Gotovo drži, da se ni dovolj posvetil Špelinemu obnašanju. Kar naprej je jemala v roke kak predmet, ki naj bi pričal o prisotnosti-odsotnosti njenih treh hčera: to je kupila, prinesla, dobila prva, druga ali tretja, kakor v pravljici. Tri hčere, ki jih ni tu, gospa Jelovšek pa kar naprej išče dokaze, da so prej bile: da so zares bile! Potem so proti koncu večera v resnici prikaže najmlajša, Jasna, edina, ki še stanuje na tej hišni številki. Jeseni gre tudi ona v Ljubljano na univerzo. Verjetno jo bo Julijan kdaj srečal v Ljubljani pred glavno pošto? To bi bila lahko Špelina na ves glas izrečena pripomba, pa ni: to je Julijanova skrita misel, takoj se mu razbohota v sanjarijo: da se bosta že kako zapletla, eden od njiju bo pritegnil drugega v razreševanje svojih lastnih težav. Kako nenavadno prijateljstvo bi bilo to — pri tej razliki v letih! Ni mogoče ugotoviti, kdaj se je Julijan predal tem sanjarijam: na večerji, pred Jasninim prihodom ali kasneje, ko se je vse skupaj začelo spreminjati v romansko snov. Kakšno vlogo naj bi imelo to kratkotrajno sanjarjenje v zgodbi, kjer se junak teoretično približuje več ženskim bitjem? Jelovškova Jasna naj bi bila nekakšen protistrup. Z njo naj bi dokazoval sam sebi, da je nagnjenje do Svetlane muha enodnevnica. Če je tu še Jelovškova Jasna — in še katera podobna punca — potem je tudi Svetlana samo ena izmed mnogih, s katerimi je pač prijetno poklepetati.

— — —

TUDI po daljšem razglabljanju se Julijan ni mogel znebiti občutka, da mu je nekaj z obiska pri Jelovškovih preprosto ušlo, se umaknilo v »podzemlje«. Zakaj opis večerje pri Jelovškovih učinkuje nekam votlo?

S tem vprašanjem se je še in še ubadal. Lahko bi bil preprosto črtal to poglavje. Med »materialom« za roman najdemo tudi listek s tem seznamom (ki se očitno nanaša na možne primanjkljaje v poglavju o večerji):

1. Premalo je povedanega o Špeli. Kako je bila oblečena? Kako je na Julijana učinkovalo njeno domnevno epikurejstvo? Asociacije med gastronomskimi in erotičnimi nasladami. Se je morda Julijan že med

večerjo spraševal, ali Špela tudi v postelji (med resničnim vdajanjem Jelovšku ali med fantomsko združitvijo z Julijanom?) zmajuje z glavo, ker prav tako ne more verjeti, da je mogoč tako silovit užitek?

2. Se je Julijan nemara počutil lagodno, ko se je spomnil na svoje pravkaršnje »umazane misli?«

3. Take smešne podrobnosti, kot je na primer televizor. Opis družinskega bivališča v tem desetletju učinkuje neresnično, če ni omenjena škatla, ki proizvaja modrikasto svetlobo. Televizor je bil med obiskom ves čas ugasnjen, Julijan, ki lahko gleda več programov v hotelu, v sobici zadaj za recepcijo, na majhnem prenosnem televizorju, se zato ni pritoževal. Pač pa se je Špeli zdelo potrebno omeniti, da »ne ona ne Alfonz sploh ne opazita, da televizor ne dela: že več tednov je pokvarjen, pa tega nikomur ni mar«.

4. Okoliščina, ki ima poseben pomen: Jelovškovi so v vsakem pogledu preveč podobni Julijanu. To je slabo (za roman). Julijan se je našel z njimi na isti ravni. Bilo je, kakor bi se srečal s samim seboj, pa ne s svojim skritim, pač pa s svojim vsakdanjim jazom. Taka srečanja rada izpadejo kot neresnična, zabrisana in meglena, ničesar ni, kar bi ustvarjalo ostre robove. Julijanove »umazane misli« niso nič takega, ne morejo popraviti splošnega medlega vtisa. Prvič so zamolčane, drugič pa se razumejo same po sebi: take misli izloča vsak, pravtako kot vsakdo izloča odvečne snovi; te zadeve zbujajo pohujšanje le takrat, če kdo ob neprimernem trenutku kaže nanje.

Torej: opisovati je treba bolj boleče in neprijetne *momente*, uprizarjati je treba srečanja med ljudmi, ki so si tako različni, da boleče učinkujejo drug na drugega, ko pride do stika. — Podobno misel je izrazil tudi tovariš Jelovšek, ko se je na samem pogovarjal z Julijanom — še isti večer. Opisati je torej treba ta pogovor.

— — —

JULIJAN je opazil, da ima Jelovšek barometer, ki je naravnán tako, da kaže deset milibarov več: to mu »daje moralo«.

V resnici ga je na to opozoril tovariš Jelovšek.

— — —

POGOVOR s tov. Jelovškom na samem: pri Jelovškovih ni bilo priložnosti za kaj takega, Jelovšek, ki še zmerom kadi, je rekel, da ga bo spremil do bifeja pri avtobusni postaji: tam si bo kupil *astorce*. Ko sta bila tam, v bifeju, se je samo po sebi razumelo, da bosta še nekaj popila: Julijan, ki bo to noč prost, vinjak nula-tri, tovariš Jelovšek pa dva deci belega.

Vsebina pogovora: nove informacije o Svetlani, o deklici Svetlani, ki se bo te dni poročila. Julijan je takoj pripravljen verjeti tej novici. Jelovšek pa je poročal tako, kot ni sicer pri njem v navadi: govoril je,

ko da se norčuje (iz Julijana?) — ko da ga malo *kibica*. Poleg tega pa: poslušaj zdaj tole: ženin naj bi bil doma iz Maroka, velik nasprotnik kralja Hasana II. No, to se sliši nekam operetno, tega prav zares ni mogoče povedati tako, da poslušalec ne bi mislil, da ga *kibicaš*. Če gledamo na zadevo s te plati, je zgodba najbrž resnična; Jelovšek se je muzal in spakoval zato, ker take zgodbe ni mogoče čisto normalno povedati.

V Julijanove navade ne sodi, da bi pokazal, če misli, da ga sogo-vornik vleče. Nekdo te vleče in ti to veš; puščaš ga v dobri veri, da mu verjameš na besedo; torej si ti tisti, ki je nekoga potegnil; biti tisti, ki ni potegnjen, biti tisti, ki vleče drugega: tega ne gre zametavati, če se taka priložnost ponudi. V resnici pa se nikoli ne ve. Pogosto se primeri, da ti kdo pripoveduje izmišljotine, ki se kasneje izkažejo za skupek golih dejstev.

Vsekakor: če se izkaže, da so informacije o Svetlani-nevestici resnične, se tu odpira novo področje za Julijanov roman: področje, zaznamovano z bolečimi srečanji, s srečanji med ljudmi, ki so si med seboj fundamentalno različni. In ki se bojijo drug drugega, čeprav skrivajo strah; za strahom pa tiči nekakšno sovraštvo.

Barva kože je tu lahko usodna ali pa tudi ne. V tem primeru — če gre res za drugo barvo kože — čuti Jelovšek (najbrž) nepremagljivo potrebo, da bi se o tem pogovoril z Julijanom, — s kom drugim, če ne z njim? O takih rečeh navadno molčimo, tu pa sta dva, ki sta nemara na istem. Kakor da sta Julijan O. in Jelovšek belca z ameriškega Juga, belca, ki sta pravkar zvedela, da se je moški, in to obarvani (coloured) spravil na belo dekle iz njenega predmestja. Jelovšek se v tem primeru — če je vse zares tako, kot smo tule zapisali — poigrava s čustvi, ki bi morala pripeljati do linčanja.

V pogovoru, ki ga dejansko ni mogoče zvesto posneti, toliko tega je bilo v namigih in miselnih prebliskih, kar se je reklo in kar se je zraven mislilo, je bilo bežno, kakor če bi hotel filmsko sliko projicirati na oblaček cigaretnega dima. Opis pa bi se lahko vlekel dolge ure — ali pa še daljše strani, — torej v tem pogovoru se nista dotikala dekletovih ramen in las in ušesnih mečic, molčala sta o prihodnji usodi teh naravnih lepot, dotikala sta se samo tistega najbolj bolečega*, Svetlanine vulve, pri čemer jima niti na misel ni prišlo, da bi za ta z mitsko težo obremenjeni *lokus* uporabila kakšno bolj muckasto ali pesniško ime, ime, kakršna so sicer v navadi med mladimi in starejšimi moškimi. Ko je Julijan slišal, kako Jelovšek izgovarja besedo vulva — pravzaprav je rekel »vhod v vulvo«, mu kakšna *mucka* ne bi več šla z jezika, čeprav bi morda uporabil prav ta izraz, če bi bil on tisti, ki bi odprl to vprašanje.

Ta pogovor bi bilo treba (ob priliki) ustrezno osvetliti. Mogoče je bil od začetka do kraja prepojen z mitskimi prvini; mogoče sta Julijan

* Izbira tega prilastka: ne le, da je za Julijana »boleče« misliti na ta Svetlanin organ: občutek ima, da je Svetlana polna boleznega strahu pred tem, da bi se je kdo tam dotaknil. O tem, da bi se je tam dotaknil »zamorec«?

in tovariš Jelovšek nezavedno posnemala nekakšno pogansko obredje v čast boginji devištva?

— — —

DVA IZZIVA za prihodnja prizadevanja:

1. Boleča drugačnost, kaj je to? Mogoče predvidevanje, da tisti drugi (nevarni in vabeči) ne pozna temeljnih čustev, recimo usmiljenja, in da se bo zato ob dotiku z njim izničila nekakšna duša, ki jo čuvaš v sebi? Ob tem se brez pravega pojasnila vsiljuje stavek Veselo se uči živeti.

2. Julijan naj bi se že enkrat, in to kar v naslednjem dnevniškem zapisu, poskusil orientirati v času. Da bi končno ugotovil, kateri dan je danes, ponedeljek ali petek. Da bi se tudi spomnil, kje vse je bil te dni, s kom vse je govoril; in da se ne bi kaj odločilnega kar pozabilo?

— — —

19. 6. 1978

Vestno si pišem datume vrh vsakega dnevniškega zapisa, vseeno pa se ves čas zgubljam v času. (Je to zato, ker se želim zgubiti?) Ko da hodim po velikanski planoti, tla pod nogami pa pokriva tanka plast megle. No, ne tako tanka, vseeno sega kakšnih deset metrov visoko. Zgoraj — nekje zgoraj — je ves čas sonce, čutim svetlobne žarke, tudi toploto čutim na obrazu, približno se mi sanja, s katere plati me obseva. Za orientacijo pa je to premalo.

Ista stvar je s koledarjem. Vsak dan lahko po nekaj minut buljim vanj oči in si skušam vbiti v glavo podatke, čez nekaj trenutkov pa spet postanem negotov: je danes zares ponedeljek osemnajstega? Hočem reči, ponedeljek devetnajstega junija? To je seveda zato, ker moram v romanu ves čas lagati o teh »bistvenih momentih«. Seveda si ne smem privoščiti bistvenih lapsusov, da bi recimo v to leto postavil sončni mrk, ki ga ni bilo (bil pa je recimo v naslednjem). Kar je v tem romanu najbolj resnično, so moja izmikanja resničnosti. Dan, mesec, leto? Leto, seveda je to tisto leto, ki se je začelo, kot je pri letih v navadi, enkrat pozimi . .

Na kuhinjski mizi imam listek, na katerem je zapisano, kdaj moram prihodnjič na šiht. Po tem se vidi, da imam določene težave sam s seboj (in s časom). Prej, vseh zadnjih deset let, sem se torej orientiral po Jasni, kot se bitja nasploh orientirajo po Soncu, po Mesecu, po magnetnih silnicah? Tale zadnji odstavek je, vidim, nekakšen sonet, vsaj po vsebini. S takimi primerjavami je trafil Prešeren svojo Primičevko.

Ves čas mi je za petami isto vprašanje: kje živim, v literaturi ali v zaresnem svetu? Odgovor na to vprašanje nosim pred sabo kot nekakšno vabo, ki me žene naprej.

Le zakaj mislim, da se kakršenkoli odgovor lahko skriva v očeh nekoga, ki bi bil tu tik mene, in ki bi — —

Prejšnji stavek-odstavek sem pustil namenoma odprt.

Ne vem, kaj se mi je davi sanjalo. Usedlina sanj pa povzročča, da se mi mota po glavi čudna misel. Tu naj bi se zdajci prikazala ženska,

zaresno, ne mitološko bitje, ženska, ki me bo s svojo navzočnostjo postavila na trdna tla. »To si ti,« mi bo govoril njen resni pogled, »ti, Jule Podbevšek.«

Če je v resnici ne bo — in vsekakor je ne bo, saj vendar ne mislim hliniti neprištevnosti? — če ne pride, si bo pač treba izmisliti v enem naslednjih poglavij njen prihod. Izbiram lahko torej med 1) izmišljanjem in 2) vero, da se bo zgodilo tisto, kar mi namigujejo pozabljene sanje. Torej na podlagi nekakšne skrite srčne želje, za katero pa ne vem, ali sem jo sploh prav razumel.

Namesto da bi bil, kot smo se jasno in glasno dogovorili, pisal o dejanskih dogodkih, o *fizisu*, spet zapadam v medlo filozofiranje. Spet dva koraka nazaj, as comrade Lenin use to say: dva šaga nazad. To, kar se mi je v resnici primerilo, ves ta čudež barv, vonjav in otipov — vse to mi ostane za kakšno novo »poskusno poglavje«!

Pa saj smo že od začetka tožili, da bojo težave.

Še ena taka ljubkost: katero žensko pa pričakujejo moje srčne želje, ali mojo lastno (t. j. Jasno), — ali pa morda *Stalinovo hčer*, punco, katere bistvo je v tem, da je *tuja*? Tuja, s tem nisem mislil ženska mojega bližnjega (ki jo je poželeti greh), čeprav se mi zdi, da bo tudi ta vidik zdaj zdaj postal aktualen. Tuja, to za zdaj pomeni zares tuja: tista, ki si jo želiš prav zato, ker se bojiš njene tujosti (kot se je nemara Prešeren bal Primičevkine): tega, da te bo zapletla z drugačnimi ljudmi, kot si jih vajen imeti ob sebi. Z ljudmi, ki nosijo na ramah pasje glave?

Ta podoba je prigomazela na papir naravnost iz *pozabljenih* sanj.

Vendar resno dvomim, da se mi je sanjalo prav o psoglavcih. Če so bili tam v sanjah kakšni psoglavci, so bili to »psoglavci v senci«. Kaj to pomeni? Psoglavci, ki jih ni videti, veš pa, da se skrivajo nekje tam zadaj. Če spiš z žensko Svetlaninega kova, si se s tem že priglasil za kandidata? Ne, nisem pozabil na to, da mi v resnici nikoli ne bo dala, vse to je le scenarij za neuresničene možnosti. V tem scenariju pa jo vidim čepečo ob grmu, za katerim se skriva eden izmed psoglavcev.

Jasna pa je seveda nasprotje vsega tega: Jasna štopa sama, brez spremljevalca, ki bi se zvito prežeč skrival za *grmom*. Oziroma, če bi se kdo tam skrival, bi bil to jaz, Julijan Podbevšek . . .

— — —

MOŠKIM se nasploh cedijo sline po puncah iz vladajočega razreda; edino Kafka je to kolikor toliko naravnost povedal.

KOMENTARJI k Julijanovim sprenevedanjem v zvezi z »njegovimi« ženskami: Kako to, da Julijan v tem dnevniškem zapisu (19. 6.) pozablja na Matejo in na druge ženske? Zakaj omenja samo dve, Jasno in Svetlano? Ugibanje o teh temačnih zadevah je seveda brez koristi. Tega še sam Julijan ne ve, zato se v to ne bomo spuščali. Lahko pa ugotovimo, da sta zanj ta hip (mogoče pa tudi nasploh) samo dve ženski, ki ju lahko okvalificiramo kot ženski posebnega pomena: Jasna in Svetlana.

Potemtakem nikakor ni treba takoj reči, da je Julijan »pozabil« na Matejo in na vse druge, če je v tej zvezi (kot žensko, ki naj bi prišla) ni omenil. Očitno pa je, da je pozabil na nekaj drugega.

Pozabil je — ko govori o *psoglavcih* — da je bila nekoč tudi Jasna dekle — ne, punca! — v katere senci se je skrivalo pravljичno psoglavsko pleme. Zadnji stavek v zadevnem dnevniškem zapisu (»da Jasna štopa sama . . .«) je torej spodrsrljaj. Ob tem bi se moral veselo namuzniti vsakdo, ki je kdaj brskal po Julijanovih starih dnevnikih. Za Jasno, tisto prvotno Jasno, nikakor ne bi mogli reči, da je to punca, ki »štopa brez skritega spremljevalca«. Zdaj govorimo o času, ko je bilo njuno divje razmerje še *in statu nascendi*. Starejši Julijanovi zapiski so polni namigov na Jasnine prejšnje moške — če seveda znamo brati med vrsticami. V njih večkrat omenja — včasih v povsem nejasnih zvezah — »krščansko usmiljenje«, ki naj bi »baje sililo tankočutna dekleta, da dajejo kolena narazen, kadar se jim približa kakšen z levjo grivo«.

Ta skrivnostna mesta bi bilo moč povezati z drugimi, ki sama zase tudi bolj malo povedo. Julijan v svojih starejših zapiskih včasih omenja »petje«. Pravi recimo, da je Jasna spet »pela«. Glagol peti bi lahko tu dešifrirali s pomočjo kriminalističnega slovarčka. No, prej bi šlo za politično kot za kriminalno policijo, ilegalci recimo pojejo, kadar izdajajo soudeležence. Soudeležence v čem? V kriminalu, v politični zaroti. Ali pa, v našem primeru, psoglavce. Soudeležence v igri usmiljenja in razmikanja kolen. Če je torej *pela* Jasna, si moramo v vlogi preiskovalnega sodnika zamisliti prav Julijana — ne sicer tega tu-in-zdaj, pač pa tistega pred desetimi-petnajstimi leti, v času, ko se mu je lasišče na temenu začelo opazno redčiti.

Zdaj smo seveda spet brskali po zapiskih, ki ne sodijo v prvotno zakoličeno obdobje in ki torej piscu tega romana ne bi smeli biti dostopni. Nič za to. Na stranpot nas je speljal seveda Julijan, ko je malce nepremišljeno označil Jasno kot povsem neproblematično in torej nezanimivo žensko. Žensko brez psoglavcev v svoji senci. Kar je bilo torej treba ovreči.

Vendar, če smo že zašli na to stranpot, pojdemo še nekaj korakov po njej.

Kaj je imela Jasna konkretnega peti? Eden izmed »psoglavcev v senci« je bil očitno tisti »moški z levjo grivo«, — kot lahko zvemo iz raznih namigov, posejanih v Julijanovih dnevnikih: malce ostareli ali vsaj starajoči se lepotec z gostimi, črnimi lasmi, ki so mu takrat že začeli malce siveti. (»Zdaj« si jih torej lahko predstavljamo kot snežno bele — ali pa kot lepo črno pobarvane — vendar nič manj goste, saj vemo, da taki tipi ohranjajo gosto grivo tja v pozno starost.)

Skoraj nihče v našem mestu ni vedel, da ima ta prijazni don Juan nožno protezo. Seveda podkolensko. Tudi Julijanu, ki ga je na videz poznal, stvar sprva ni bila znana: zvedel jo je od Jasne, med njenim prvim ali drugim (ali morda desetim) prepevanjem. To je bila kost, ki jo je poslej

kakšnih deset let glodalo njegovo užaljeno samoljubje: Jasna se je lasatežu prepustila »iz usmiljenja«.

Ne gre torej za pravo krščansko usmiljenje, tisto krščanskost v Julijanovih sočasnih zapiskih je porodila ironija. Prilastek krščansko je v tem primeru Julijanova domača iznajdba. Upoštevati je treba tudi to: zapiski, o katerih zdaj govorimo, niso bili mišljeni kot snov za roman.

Tako se izraža Julijan Podbevšek. Julijan Pixatelli si ne bi nikoli privoščil take nepreciznosti. Gre za povsem nekrščansko, splošno, človečansko usmiljenost. Usmiljenost, ki je mogoče le fasada, za katero se skriva Jasnina nekdanja popustljivost, lastnost, ki sicer ni preživela njenih mladih let. V obdobju Julijanovega romana je v takó izraziti obliki — ali celo v dosti manj izraziti — ni mogoče opaziti.

Iz mnogih na videz nejasnih mest lahko zanesljivo sklepamo, da so med *petjem* prihajale na dan vedno iste podrobnosti o protezi in o tem, kako se je lasati ljubimec kar razjokal od hvaležnosti, ko mu je bilo dano, da je lahko »še enkrat poskusil«.

— — —

VPRAŠANJE, kako je moglo biti usmiljenje zaradi nožne proteze motiv za to, da se je Jasna (nekoč v davni preteklosti) vdala levjegrivemu zapeljivcu, — ko pa je za to posebnost očitno zvedela šele med samim aktom vdaje — to vprašanje se je prav gotovo vsiljevalo zasliševalcu (Julijanu). Ali je to vprašanje tudi na glas zastavil, medtem ko je Jasna »pela«? Julijanovi zapiski o tem molčijo. Logično sklepanje pa nas nujno pripelje do spoznanja, da je do takega vprašanja prej ali slej moralo priti. Julijanov intelekt ni take sorte, da bi mogel spregledati takó očitno vrzel v izpovedih. Poleg tega je bil Julijan, kot vse kaže, vztrajen zasliševalec in ta vztrajnost je bila posebej motivirana. Nekje v dnevniku omenja bolešno naslado, ki jo čuti ob (Jasninem) petju. Ob petju, ki pa se mu zdi »vse preveč kratko, nepopolno, okleščeno, nerealistično . . . skoraj bi lahko rekel nedoživeto«. Zdi se, da jo zanima predvsem to, kar pride potem, je nekje zapisano. Kaj naj bi to pomenilo? S precejšnjo gotovostjo lahko sklepamo takole: v nekem obdobju svoje zveze sta imela ljubimca to petje za nekakšno spolno predigro. Obujanje spominov na Jasnina mladostna doživetja naj bi pomagalo stopnjevati ljubezensko slo. In to pri obeh. Zdi se pa, da je bil prav Julijan pri tem prav sadovsko nenasiten. Lahko si predstavljamo, da je »tokrat« (vedno je bil ta tokrat) — da je tokrat hotel slišati zares vse. In kar zadeva omenjeno okleščenost in nerealističnost: pri Jasni je, kot se zdi, šlo za nekak mehanizem, ki je hitro in zanesljivo deloval v zaželeni smeri. Takoj ko je odpela eno ali dve noti, ko je odpela prvi akord, je bila že vsa pri stvari, melodijo je bila zmožna sama pri sebi odpeti do konca v kar se da zgoščeni obliki; in verjetno ni čutila nobene potrebe po neskončnih variacijah na isto temo.

Če jo je torej Julijan kdaj privil glede omenjene logične vrzeli, — namreč, kako je mogla čutiti usmiljenje vnaprej, preden je videla razgaljeno

protezo, mu je prejkone zapela nekaj takega: da ji je — njej, samo njej — od vsega začetka priznal svojo pomanjkljivost. Da ji je dolgo časa govoril o svoji nesreči, pa o tem, kako se od takrat nikoli več ne more približati ženski tako, kot se je lahko nekoč, itd. itn., — moral jo je po ovinkih celo pripraviti do tega, da ga je sama prosila, naj ji pokaže, kako stvar v resnici izgleda; in potem mu je nemara pomagala izbiti iz glave vse predsodke, ki jih je do tega trenutka gojil.

Ne vemo, ali je Jasna v resnici »pela« v tem smislu. Tu pa lahko poudarimo še nekaj: tudi če smo razmeroma natančno zadeli besedilo in napev, s tem sploh še ni rečeno, da je vsebina Jasninega petja izražala kakšno resnično (preteklo) stvarnost. O obstoju levjegrivega don Juana seveda ne kaže dvomiti, vprašanje pa je, ali si ni Jasna morda na celem izmislila te prigode z invalidom, ki naj bi se uresničila v gozdičku za mestom, v borovem gozdičku, nekaj sto metrov od Matejinega bivališča.

Seveda pa bi se v tem primeru morali vprašati, zakaj naj bi si Jasna to prigodo izmislila. Zakaj? Morda kar iz istih razlogov, ki (tudi) silijo romanopisce, zlasti tiste bolj uspešne, k pisanju romanov. Pišejo jih (morda) predvsem zato, ker publika potrebuje take romane. Pri Jasni bi bilo lahko nekaj podobnega, le da je njena publika štela samo dvoje ušes. To domnevo — da je prigoda z levjeglavim ljubimcem izmišljena — je treba prav resno opoštovati.

Če bi bilo namreč res, da se je zgodba dogajala nekako tako, kot smo jo tu poskušali bežno zarisati (rekonstruirati s pomočjo namigov, ki so posejani po Julijanovih zapiskih), bi morala Jasna odgovoriti tudi še na naslednje vprašanje: kako to, da se je v času, ko je spoznala Julijana in ko naj bi bila vsa prevzeta od novega ljubezenskega čustva, znašla na samem (v borovem gozdičku!) z moškim, ki ga je samo na videz poznala? Tukaj bi si bolj malo pomagali z usmiljenjem. V Julijanovih zapiskih lahko najdemo trdno osnovo za sklep, da je zasliševanje (in petje) trajalo samo nekaj mesecev, vsekakor manj kot leto dni. Toliko časa sta ljubimca po vsem videzu sprevrčala spalnico v zališevalno pisarno. Zdi se, da sta v določenem trenutku povsem opustila to prakso. Kako je prišlo do tega, da se je stvar izpela? Spet smo na močvirnih tleh golega ugibanja. Prav verjetno se zdi, da se jima je vse skupaj uprlo. Zelo verjetno se je uprlo glavnemu pobudniku, Julijanu. Sprejemljiva pa se zdi tudi naslednja domneva (čeprav je ni mogoče z ničemer stvarnim podpreti): v določenem trenutku je prišla Jasna na dan s fantastičnim priznanjem: vse njene prejšnje izpovedi so na celem izmišljene. Takó bi se čisto nepričakovano pojasnili tista nedorečenost in nedoživetost v Jasninem petju. Vprašanje pa je, ali bi se s takim Jasninim priznanjem dokončno razrešili Julijanovi dvomi glede tega, kaj je sploh še resnično? Ni kaj reči — tole Jasnino petje nas v vseh pogledih spominja na Julijanov roman.

— — —

OPOMBA: v Julijanovih zapiskih lahko najdemo celo priimek Jasninega lasatega zapeljivca. (Ne bi pa smeli dvomiti, da je prišlo pri petju

na dan več imen, — da so prišla na dan imena različnih oseb. To se je moralo zgoditi tako zaradi Julijanove sprevržene nenasitnosti kot zaradi Jasnine bolj ali manj prisiljene uklonljivosti.) Lasati možakar naj bi se pisal Humkov. Nenavaden, na videz ruski priimek, ki so ga pa etimologi v Julijanovem *podzemlju* raztolmačili po svoje. Humkov, to je Humkof oziroma Hunkof: torej Hundskopf, po nemško pasja glava. Od tod torej psoglavci v Julijanovih sanjah, vojščaki s pasjimi glavami, ki postanejo simbol za »moške, ki so s telesno bližino oskrunili tvojo žensko«.

— — —

JULIJANOVE občasne pustolovščine z Matejo in drugimi ženskami: v teh zgodbah nastopa Julijan kot psoglavcec drugih, v tem primeru kot Goslačev psoglavcec. Če gledamo tako, je življenje mnogih moških zbirka kompozicij na temo *biti komu psoglavcec*. Sveti goslač pa ni ud te bratovščine: on vsekakor nikomur ni psoglavcec — razen če ga kdo na skrivaj in po nedolžnem sumi česa takega. Zanj pa je psoglavcec marsikdo — če seveda tudi on tako doživlja to zadevo. V pretres pa bi lahko vzeli še eno možnost: da je *psoglavstvo* Julijanov osebni problem. Obsoditi soudeležence pri kakem opraviilu kot psoglavce? Z užitkom brskati po starih ranah — kdo dandanes še počne take stvari — razen Julijana Podbevška in njemu podobnih? Vsa psoglavstva, katerih posrednica je bila Jasna, sodijo v somrak predzgodovine.

— — —

MOGOČE pa je prav to tisti grm, za katerim tiči zajec. Julijana molze z valom temnih las osenčena Svetlanina podoba prav zategadelj, ker sluti, da bo tu spet naletel na tisto staro in znano verigo doživetij: vse od ganotja, ko se ti prvič razgali drhteča deklinška polt, pa do spoznanja, da pri tem razgaljanju nisi edini udeleženec. Ne, pri tem opraviilu ti pomaga eden ali pa celo več psoglavcev, morda ob njem ne čutijo podobnega ganotja — ali pa? To je vsekakor užitek posebne vrste, užitek, ki se mu Julijan nekako ne zna odreči. Kot pravi tovariš Jelovšek (tudi ta njegov izrek je zapisan nekje v Julijanovih dnevnikih): »Ljudje se nasploh neradi odrekajo dosegljivim užitkom; če se že, se odrekajo preprostim, poznanim, priznanim, krotkim užitkom, nikoli pa se ne odrekajo nevarnim, bolnim in pogubnim, — če že čutijo taka nagnjenja v sebi.«

— — —

TU SE PONOVO zastavlja vprašanje: katera je tista ženska, ki naj bi s svojim prihodom in s svojim resnim pogledom, uperjenim naravnost med njegove obrvi, zbudila v njem trdni občutek istovetnosti: to si ti, Julijan? Svetlana najbrž res ne.

(V trenutku, ko Julijan tipka ta zapis, mu lahko pripišemo napol budno sanjarijo: Svetlanin obraz je v tej sanjariji nekolikanj nejasen, njen

nasmeh pa opravičujoč, češ: saj ne morem drugače, ko da ti povem: to nisi ti.

Julijan v tem prividu spet — ali pa morda prvič? — ugotovi, da ima Svetlana rahlo škrbasta usta: prav tako kot Jasna. In trmast nasmešek, česar pa pri Jasni nikoli ni opazil.

— — —

NADALJEVANJE DNEVNIKA (19. 6.)

Humboldtovo oporoko sem prebral in potem kar nekam pozabil nanjo. Eseje o markizu de Sadu nosim še vedno s seboj na šiht, pa jih nikoli več ne odprem. Mogoče čutim potrebo, da bi se oddaljil od spisa, ki me je — med drugim — navdihnil za ta projest? Če je namreč res, da nameravam skomponirati nekaj, kar bi bilo podobno Sadovim, Fourierovim in Loyolovim umetnim svetovom, o katerih sem bral v tem spisu, potem se bom pri tem delu počutil bolj nemotenega, če na vzorec vsaj za nekaj časa pozabim. Zamizati na eno oko: potem se boš počutil bolj na svojem.

Rolanda Barthesa (avtorja knjige Sade, Fourier, Loyola) poriniti v senco, v bivališče psoglavcev. Prav nič si ne predstavljam, kakšen je ta mož na pogled — je mogoče lasat kakor Humkov? Vsekakor mi je na trenutke enako zoprn.

Pri vsem tem pa me zanima nekaj drugega: le komu se čutim dolžnega poročati vestno in sproti o dogodkih, kot je recimo ta, da sem *Humboldta* že prebral? Jaz vendar nisem eden tistih večnih obetavnih mladcev, ki se kar naprej hočejo pred kom izkazati. Kakor da nenehoma bdi nad mano nevidni profesor, ki me opozarja, da sem to ali ono pozabil omeniti. Če ti bo kaj ušlo, celota ne bo razumljiva, vse skupaj ne bo *klapalo*. Ko sem v gimnaziji pisal šolske naloge, nikoli nisem mislil na profesorja, ki jih bo bral. Instanca, ki je sproti nadzirala porajanje celote, je bila takrat brezosebna in skrita nekje za tilnikom.

Jelovšek mi je prejle v Mercatorjevem bifeju nekaj pripovedoval. Kako klavrno se danes počuti. Ni sicer rekel »klavrno se počutim.« Povabil me je na pelinkovec, prižgal si je cigareto (to pa pri njem že samo na sebi nekaj pove) in me spet enkrat presunljivo pogledal naravnost v oči. To naj bi pomenilo: saj veš, kakšna godlja je spet pri nas doma.

Očitno je vaju, da se mu prebere iz oči, kako se počuti. Zares pa je povedal tole: prejle je šel po cesti in srečal mladega shizofrenika D. Ta se navadno potika po tem koncu mesta. Navadno, je rekel tovariš Jelovšek, navadno kar tako zmašim pozdrav in grem naprej, on pa nekaj nenevarnega vpije za mano. Nerodno mi je priznati, bojim se, ne njega, pač pa pogovora z njim. Bojim se *nesporazumevanja*. Moral bi mu pokazati, da ne priznam njegove paranoidne logike. Prav zares mi je žal, pa kaj morem. Tokrat pa sem bil na višini svoje človeške naloge. Gledal sem naravnost predse, zelo odsotno sem šel mimo njega, po nekakšnem parapsi kanalu sva si dala na znanje, da se zelo dobro zavedava srečanja.

Najprej torej tako, je nadaljeval tovariš Jelovšek, ko da ga nočem videti. Zadnji hip pa sem čisto nepričakovano dvignil pogled in mu zraven pomahal, v tem mahanju pa je bilo polno skrite simbolike, prav toliko kot v tisti igrani odsotnosti hip pred tem. Torej pomahal se mu, je ponovil Jelovšek, zelo zarotniško sem mu pomahal. Ne vem, ali so drugi pasanti sploh kaj opazili. D. pa mi je na to prikimal. S širokim svetniško-satanskim nasmehom mi je dal vedeti, da je vse to pričakoval. Vidim, vidim, mi je povedal s tem nasmehom, vidim: torej končno priznaš, da si tudi ti eden naših.

Vprašanje, ki se zdaj zastavlja: mi je Jelovšek pripovedoval o tem pripetljaju samo zato, da bi me izzval? Naj bi zdaj jaz rekel kaj takega, da bi odstranil vsak dvom o tem, da Jelovšek in D. res sodita skupaj? Nisem se hotel izjasniti. Vem, da vse to sploh ne drži: Jelovšek vendar nikoli ne dvomi o svoji pameti. In če bi (Jelovšek) slutil ali celo *vedel*, da se ga loteva psihoza ali kaj podobnega, kaj potem? Potem bi Jelovšek v tem videl nekaj povsem normalnega: to, kar je on, vendar ne more biti nekaj slabega ali celo nenavadnega! Tak je pač tovariš Jelovšek. Iz svojega čudaštva ven se ti zarotniško in prostodušno smehlja in pri tem nikoli ne pomisli, da bi bil lahko predmet dvoma ali zaničevanja. Ali pa pomisli, vendar se od tega sploh ne pusti motiti.

Karkoli že *jaz* mislim o njem: prav gotovo se mu zadnje čase slabo piše. Prav nič mi ni všeč, da je Špela zvedela za Svetlanin prihod. (Ali je nisem prav jaz zadnjič omenil???) Tako je življenje. Od Svetega goslača imam celó takole informacijo: nekoč na začetku, ko se je zdelo, da se je Jelovšek zatrapal v sošolko svoje najmlajše hčerke, je Špela dobila anonimno pismo. Špela pa je baje ugotovila, da tega pisma ni pisal nihče drug kot Svetlana. Ne vem, kaj bi si mislil o tem.

Kdo bo imel korist, če se ta dva mladostnika, Alfonz in Špela, požreta do belih kosti? In to zavoljo dekleta, ki z njima pravzaprav nima nobenega opravka? Če bi bila Svetlana vsaj Jelovškova tajnica ali pa recimo tipkariča v uredništvu časopisa, ki bi objavljala slavošpeve o Jelovškovih slikah, — pa ni. Kaj za to, če jo je Jelovšek v določenem trenutku hotel pogladiti po joških (pa tega žal ni storil) in če je hkrati tako jelovškasto neumen, da tega (da je hotel) pred nikomer ne skriva? In da — poslušajte zdaj to — v tem neskrivanju vidi temelj svoje notranje svobode in svoje enkratnosti? Če bo šlo tako naprej, ga bo Špela prav gotovo ugonobila — in sebe prav tako: in to zavoljo spogledljivke, ki v resnici sploh ni prava spogledljivka, ampak preprosto ženska z zanimivimi neprozornimi nagnjenji? Kdo bo imel kaj od tega? Jaz, ki bom lahko svoj (Julijanov!) roman obogatil z nekaj tragikomičnimi prispevki?

Jelovškov odnos do soproge morda še ni bil dovolj plastično prikazan. Samo tale drobec si bom zapisal, spominček na drug pogovor, prav tako pri Mercatorju. Alfonz je hotel zvedeti od mene, kaj si mislim o neki zadevi: ugotovil je, da ga Špela včasih po ure in ure ne vidi. Se pravi, noče ga videti! Bil je z njo na sprehodu in je vztrajno opazoval, kako je s to rečjo

— že leta je sumil, da je tako, in res se je izkazalo, da se ne moti: ves čas je hodila poleg njega, ne da bi ga sploh videla; privoščil si je celo nekaj takih *štosov*, da je nalašč obul na vsako nogo drugačno nogavico; da je hodil poleg nje brez naočnikov, čeprav sicer ne gre nikoli brez njih na cesto: Špela pa se za to sploh ni zmenila.

In zdaj je hotel od mene, naj mu povem, kaj si mislim o tem. Rekel je, da ni ne občutljiv ne samovšečen, — le čudno se mu zdi in žali ga. Bi moral na to kako reagirati? Bi moral predrugačiti samega sebe, si vbiti v glavo, da človek človeku ni to, kar je, namreč vir vsakršnega veselja?

Seveda ne, sem ga takoj potolažil: ti kar ostani tak, kot si.

Kasneje pa sem se domislil, kaj bi mu moral reči: kaj te bo gledala, ko pa te čuti tu notri in povsod: to bi mu moral reči.

Mogoče je to moja hiba, nezmožnost, o kateri sem zgubil že preveč besed, namreč, »da ne znam biti prijatelj«? Nisem čisto prepričan, da bi Jelovšek sprejel mojo tolažbo. On hoče, da ga Špela vidi, da opazuje njegove geste in izpade, ves njegov teater, tako, kot opazuje on njenega: med drugim, da se naslaja ob njegovi fenomenalni odkritosrčnosti, recimo v zvezi s Svetlano. Špela pa . .

Nekoč sta spričo mene govorila o Sartru, ki je bil dolgo časa Jelovškov skriti vzornik. Ne spominjam se, kaj vse je govoril o njem Alfonz, spomnim pa se Špelinih besed. Špela ve o Sartru bolj malo, seveda, prebrala je *Zrela leta*, in prebrala je tudi intervju, ki je bil ponatisnjen v našem ilustriranem tedniku. Ta intervju je njen glavni vir kar zadeva Sartra. Sartre, že prav, je rekla: samo če ne bi imel toliko bab.

Ena nič zame, da imam Jelovška. (Ena nič v spopadu z brezoblično pošastjo, ki se ji pravi Pomanjkanje izkušenj.) Ta človek stvari ne skriva, vse življenje jih odlaga na vsem vidna mesta. Tako imam vsaj o čem pisati. To so človeške zadeve. Jelovšek je bolj zdrav od vseh nas, vsekakor bolj zdrav od vseh tistih, ki so zaradi preobilice zdravja izpadli iz seznama naših oseb.

Drugo vprašanje pa je spet to: ali ni Jelovšek tako človeški le zato, ker se lahko že dvajset in toliko let dan za dnem sonči na Špelini človeškosti?